Jānis Stradiņš

RĪGAS PILSĒTAS 2. SLIMNĪCA LAIKMETU GRIEŽOS*

Katras iestādes spēks ir ne tikai spējā sekot laika garam, modernizēties, bet arī glabāt un izkopt savas tradīcijas. Šī slimnīca ir slavena ar tradīcijām, tās vēsturē ir vairāki mezglu punkti: 1910. gads – dibināšana, 1928. gads – Universitātes klīniskās slimnīcas, t.i., akadēmiskās slimnīcas statusa iegūšana, 1944. gads – atdzimšana pēc kara, tikpat kā no jauna, 1995. gads – iekļaušana Latvijas Medicīnas akadēmijas sastāvā. Slimnīcā strādājušas spēcīgas personības, un, ja man ļauts, mēģināšu pastāstīt gan par slimnīcas attīstības mezglu punktiem, gan arī par nozīmīgākām personībām, akcentējot arī slimnīcu vienojošo garu cauri specialitātēm, cauri laikmetiem.

Pateikdamies slimnīcas direkcijai par man parādīto godu uzstāties šajā konferencē, kaut arī neesmu speciālists, runāšu pēc dzirdētā, lasītā un daļēji arī pēc personiskām atmiņām, jo esmu dzimis šajā slimnīcā, vecajā korpusā, apgrozījies slimnīcas teritorijā vismaz 25 pirmos mūža gadus, ja ne vairāk (mājā iepretim slimnīcai dzīvoju 53 gadus); te strādājuši mana māte un tēvs.

Tātad – 1910. gads, slimnīcas dibināšana. Tie ir Rīgas pilsētas vislielākā uzplaukuma gadi, kad arhitektūrā zel Rīgas jūgendstils un eklektisms. Pilsētas galva Dž. Ārmitsteds ņem kredītus no brāļu Lazaru bankas un citu starpā pēc arhitekta R. Šmēlinga projekta top arī Rīgas pilsētas 2. slimnīca ar 132 gultām. Dominē baltvāciešu ārsti. Pirmais direktors ir ķirurgs Pauls Klemms, kas 10 gadu bijis Bērnu slimnīcas ķirurģijas šefs, ievērojams speciālists, vairākkārtējs Rīgas Praktizējošo ārstu biedrības prezidents. 1910. gada 13. aprīlī trīspadsmit Rīgas latviešu

* Referāts AML Paula Stradiņa Klīniskās slimnīcas 70 gadu atceres konferencē Rīgā, 1998. gada 30. aprīlī.

domnieki ierosināja Tērbatas universitātes Medicīnas fakultāti pārcelt uz Rīgu vai dibināt Rīgas Medicīnas akadēmiju, bet pilsētas valde to noraida, jo tad te ienāktu krievu universitāte, dumpīgi studenti un vairāk studējošo latviešu, kas vietējiem vāciešiem nav pa prātam. Tā 1910. gadā slimnīca vēl nekļūst par akadēmisku slimnīcu. 1914. gadā te gan atklāj Latvijā pirmo Pastēra staciju (vada Dr. R. Ādelheims), bet drīz sākas karš, slimnīcā izvietojās kara lazarete, tiek uzceltas barakas, 1917. gadā Pauls Klemms ar lazareti evakuējas uz Pēterburgu un slimnīcas darbā vairs neatgriežas; Pauls Klemms mirst 1925. gadā Rīgā.

1918. gadā slimnīca nonāk latviešu rokās – direktors ir Dr. Oskars Voits, pazīstams ārsts un sabiedrisks darbinieks, Ropažu mežsarga dēls, kas pirms tam ilgi strādājis augstos amatos Pēterburgā. Taču 1919. gada beigās slimnīca Rīgai izrādās nevajadzīga – iedzīvotāju skaits Rīgā samazinājies no 520 līdz 180 tūkstošiem, tādēļ slimnīcu slēdz – tāpat kā tas notiek šodien. Dr. O. Voits kļūst par Latvijas vēstnieku Vācijā, arī Šveicē, Austrijā un Holandē, izpelnas augstu reputāciju šajā jomā, tiek pat minēts kā kandidāts valsts prezidenta amatam pēc Jāņa Čakstes nāves. Viņa meita Magda apprecējas ar profesoru Hermani Štaudingeru, polimēru ķīmijas pamatlicēju, vēlāko Nobela prēmijas laureātu. Pērn mirusī bioloģe Magda Štaudingere-Voita bija Latvijas ZA goda locekle; Ropažu kapos Voitu dzimtai un Štaudingeriem Latvijas ZA uzstādījusi Induļa Rankas veidotu piemiņas zīmi.

Ap 1924. gadu Saeimā sākas debates atjaunot slimnīcu kā LU Medicīnas fakultātes klīnisko bāzi, jo fakultāte smok šaurajās Anatomikuma, I. pilsētas slimnīcas un Sarkanā Krusta slimnīcas telpās. Debates ilgst vairākus gadus, beidzot tiek parakstīts līgums starp Rīgas valdi un Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāti uz 25 gadiem, saskaņā ar kuru atbildību par slimnīcas administratīvo un finansiālo pusi uzņemas Rīgas pilsēta, bet par medicīnisko pusi – fakultāte. 1928. gada 24. janvārī līgumu apstiprina Ministru kabinets, un tas sāk darboties 1928. gada 16. aprīlī. 1928. gadā 30. aprīlī par medicīnisko direktoru ievēl neiroloģijas docentu Eduardu Kalniņu, bijušo profesora V. Čiža asistentu

Rīgas pilsētas 2. slimnīcas darbinieki 1928. gadā pēc slimnīcas
atklāšanas (otrā rindā pirmais no labās – Pauls Stradiņš)

Hospital staff after the opening of the Second City Hospital of Riga.
1928 (second row, first right: Pauls Stradiņš)

Tērbatā, *tabes dorsalis* pētītāju. Kad viņš pēc 2 gadiem atsakās, par medicīnisko direktoru ievēl ķirurģijas profesoru Jēkabu Alksni, bet tā kā viņš ir arī Medicīnas fakultātes dekāns, fakultāte atzīst par neiespējamu savienot šos divus amatus un 1931. gada sākumā, par medicīnisko direktoru kļūst toreiz 35 gadus vecais otrs ķirurģijas klīnikas vadītājs docents Pauls Stradiņš, kas slimnīcu vada līdz 1947. gadam, (ar pārtraukumu hitleriskās Vācijas okupācijas laikā). Par administratīvo direktoru Rīgas pilsētas valde ieceļ inženieri Edgaru Krievu, kas šo amatu ieņem 10 gadu. Pēc viņa par administratīviem direktoriem ir Lūsis un Rupais. Šāda divvaldība funkcionē ļoti sekmīgi.

Pamazām uz Pārdaugavu pārceļas septiņas klīnikas un katedras, bet pašā sākumā jau 1927. gada nogalē docenta E. Vēbera vadībā tiek atvērta mūsdienīgs rentgena kabinets, kas vēlāk izveidojas par Rentgenoloģijas un radioloģijas katedru. Slimnīcā izvietojas:

divas interno slimību klīnikas – iekšējīgo slimību fakultātes klīnika (prof. Mārtiņš Zīle) un iekšējīgo slimību propedeutiskā klīnika (prof. Vasilij Kļimenko, pēc viņa – Jānis Miķelsons); fakultātes ķirurģiskā klīnika (prof. Jēkabs Alksnis, vēlāk Jānis Šulcs); ķirurģiskā propedeutiskā klīnika (doc. Pauls Stradiņš); ginekoloģijas un dzemdniecības klīnika (doc. E. Putniņš, vēlāk A. V. Krastiņš un J. Āboliņš); nervu slimību klīnika (prof. E. Kalniņš, vēlāk doc. J. Vilde); patoloģiskās anatomijas katedra (prof. R. Ādelheims, vēlāk prof. M. Brants, kas pēc 2. Pasaules kara bijis profesors Berlīnes Brīvajā universitātē).

Bez Rentgenoloģijas katedras vēl nodibināja arī Bakterioloģijas katedra, ko vadīja Egons Dārziņš, bet pēc kara – viņa bijušais šefs Serumstacijā prof. Augusts Kirhenšteins.

Tātad pirmskara laikā šeit strādājuši tādi izcili mediķi, kā M. Zīle, J. Alksnis, E. Putniņš, K. Rudzītis, R. Ādelheims, M. Brants, J. Miķelsons (Kārļa Ulmaņa uzticības ārsts) un citi.

Daži vārdi par ķirurģijas patriarhu Jēkabu Alksni. Tos bija domājusi šodien teikt viņa meita Austrā Liepiņa, *Daugavas Vanadzū* globālā prezidente *in memoriam*, diemžēl viņa pirms mēneša aizgāja mūžībā. Jēkabs Alksnis bija viens no ķirurģijas, īpaši uroloģijas, celmlaužiem Latvijā, pirmais latviešu tautas medicīnas pētnieks, ievērojams nacionāli noskaņots sabiedriska darbinieks, cieši saistīts ar K. Ulmani un J. Balodi, īpaši Pagaidu valdības darbības Liepājas posmā, viņa uzvārds tiek pieminēts arī Latvijas vispārējā vēsturē. 1933. gada nogalē Kārlis Ulmanis lūdz, lai Alksnis diskrēti veic viņam kādu ķirurģisku operāciju, kas arī tika izdarīta šajā slimnīcā, neilgi pirms 15. maija apvērsuma. Asistēja doc. Arvēds Alksnis, taču materiālus par šo operāciju viņš nodevis Hūvera institūtam ar atļauju darīt tos zināmus 21. gs. (Tur varētu būt arī viena otra ziņa par Kārli

Ulmani, viņa fizisko statusu vispār.) Jēkabs Alksnis pensionējās neilgi pirms kara, mira Lielbritānijā, pārapbedīts Meža kapos.

J. Alksnis raksturā bija principiāls, ne visai satīcīgs, tieši tādēļ arī viņam neatļāva savienot dekāna un direktora amatus, bet viņš ļoti atbalstīja Paulu Stradiņu darbības sākumā, ieteica viņu direktora amatam, protežēja savu bijušo asistentu. Starp citu, jau 1929. gadā pēc P. Stradiņa ierosmes tika aizsāktas ceturtdienu ārstu zinātniskās sanāksmes slimnīcā, kas kļuvušas un palikušas tradicionālas. Šo sanāksmju 10 gadu jubilejas atcerē 1939. gadā kolēģi Paulam Stradiņam uzdāvināja skaistu sudraba šķīvi, mākslas darbu.

Kas šajā laikā, 30.gados, notika slimnīcā? To iekārtoja kā akadēmisku slimnīcu, izveidoja klīnikas, katedras, auditorijas. Ierīkoja slimnīcas dārzu, gandrīz kā parku. Teritorija toreiz bija mazāk apbūvēta. Labi atceros talkas un iekārtošanas darbus, arī skaistās rozes, kuras te iedēstīja no tuvumā esošās J. Rībeļa dārzniecības. Gar Ventspils ielu bija iekārtoti tenisa korti ārstiem. Simbiozē ar slimnīcu tagadējā poliklīnikā un barakās mitinājās slavenais profesora Luda Bērziņa Skolotāju institūts, kur bieži viesojās slavenības, piemēram, Rainis, E. Virza. Luda Bērziņa znots Dr. J.Kegi līdz pārbraukšanai uz Alūksni strādāja par asistentu Stradiņa ķirurģiskajā klīnikā, viņa dēls ir tagad slavenais ortopēds prof. Kristaps Kegī. Slimnīcā un institūtā sāka viesoties arī mākslinieki. Kā pirmo atceros operdziedātāju Hertu Lūsi, pēc kara – E. Volšteini, J. Ķepīti, E. Pakuli, A. Daškovu, daudzus citus, arī teātra darbiniekus, piemēram, Rutku tēvu, Ē. Valteru, A. Ābeli, E. Bērziņu.

Šajā laikā slimnīcā sāka veidoties medicīnas muzejs. Vispirms ķirurģiskās patoloģijas muzejs ar vēža mulāžām (to veidošanā piedalījās arī tēlnieks Kārlis Jansons) un preparātiem (piemēram, Antona Austriņa niere), vēlāk medicīnas vēstures muzejs – foajē virs auditorijām, pagrabos, bēniņos, barakā. Būtībā Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs ir izveidojies tieši šeit, šajās telpās un tikai pēc profesora nāves puslīdz gatavā veidā pārcelts uz ēku Antonijas ielā 1.

Pauls Stradiņš katru gadu brauca uz Eiropas valstīm vērot, kas jauns dažādās medicīnas nozarēs, ko varētu pārņemt. Sāka braukt arī pirmie ārzemju viesi no Baltijas valstīm, Somijas, Polijas, Ungārijas, Zviedrijas. Vēlāk, pēc kara, izrādījās, ka veļas mājā bija saglabājušies šo ārvalstu karogi un partordze Dr. M. Rusmane informēja par to čeku, tomēr veļas mājas pārzine Krūmiņas kundze tika cauri ar izbīli.

1935. gadā vienā no slimnīcas koka barakām tika dibināta Latvijā pirmā onkoloģiskā nodaļa. Pēc Luda Bērziņa Rīgas Skolotāju institūta pārcelšanas uz Cēsīm, radās gan Žēlsirdīgo māsu skola, gan Vēža slimnīca Talsu ielā 7a, kas strādāja samērā ciešā simbiozē ar Rīgas pilsētas 2. slimnīcu.

Pirmajā krievu okupācijas gadā Pauls Stradiņš saglabāja savu galvenā ārsta posteni slimnīcā, ko 1941. gadā pārdēvēja par Valsts klīnisko slimnīcu. Tajā laikā te tika dibināta Latvijā pirmā asins pārliešanas stacija, ko sākumā vadīja prof. P. Stradiņš, vēlāk Dr. A. Triļiskis. Galvenā ārsta darbā daudz jaucās nekompetenti komunistu aktīvisti, galvenokārt no zemākā personāla, kas centās ieviest savu kārtību, rakstīja sūdzības, visur karināja Staļina portretus. Šādu portretu uzkāra arī istabā, kur ārstējās hipersensitīvā Zenta Mauriņa, kas ārstēdamās rakstīja te savas esejas un romānu "*Dzīves vilcienā*". Portrets jūtīgo rakstnieci tā ietekmēja, ka viņa nespēja vairs nekā sacerēt. Pauls Stradiņš nevarēja portretu noņemt, taču atrada izeju – pārveda Zentu Mauriņu uz citu nodaļu. Slimnīcā šajā laikā uz ilgāku vai īsāku laiku patvērumu guva daudzi bijušās Latvijas brīvvalsts darbinieki, arī finansu ministrs Alfrēds Valdmāns, Kultūras departamenta direktors Jūlijs Druva, ģenerālis Rūdolfs Bangerskis. Viņus būtībā te nobēdzināja, dažkārt glābjot no aresta vai izsūtīšanas, īpaši Valdmāni. Ļoti aktīva šajā ziņā bija doc. Marta Vīgante. Profesors Stradiņš viņu gan norāja par demonstratīvu sarkanbaltsarkanu krāsu salikumu demonstrēšanu, ieteikdams darīt klusībā reālus glābšanas darbus. Profesoru atbalstīja pret nelabvēļiem daži krievu ārsti no Ļeņingradas, piemēram, ķirurgs prof. P. Kuprijanovs, kurš te bija ieradies.

Dramatiskas izvēršanās 1941. gada jūnija beigu dienas, kad Rīgā ienāca vācu armija. Bija lielas cīņas Torņakalnā, pie kapiem, Jelgavas un Bauskas ielā. Slimnīcā saveda daudz ievainoto – gan civiliedzīvotājus, gan sarkanarmiešus, vēlāk vāciešus. Sarkanarmija haotiski atkāpās no Lietuvas un Kurzemes, slimnīcā nonāca ievainotie bēgļi, arī no padomju virsnieku ģimenēm. Atceros, mūsu ģimene visas šīs apšaudes pārlaida pagrabā zem vecās operāciju zāles, bet augšā operēja tēvs. Pārdaugavu vācieši ieņēma dažas dienas ātrāk nekā Rīgas centru, daudz bija arī ievainoto vācu karavīru. Tēvs palīdzēja vācu kara ārstiem ievainoto aprūpē; to vidū bija arī vācu reihskanclera Bismarka mazdēls, kas atstāja pateicības vēstuli – dažas nedēļas vēlāk tā izšķīra tēva likteni. Kā atceras prof. Jēkabs Prīmanis, dažbrīd prof. Paula Stradiņa klīnikā līdzās gulējuši gan vācu, gan krievu ievainotie.

Kad nobažījies ginekologs doc. Āboliņš vaicājis, kas nu būšot tālāk, prof. Stradiņš esot atbildējis par režīmu maiņu: *"Trakomājas durvis aizveras, nabagmājas durvis atveras"*. Nabagmāja bija domāta tajā nozīmē, ka vācieši civiliedzīvotājus bez vārda runas izlika no lielajām ēkām, atstājot latviešiem barakas. Latviešiem palika arī Talsu ielas slimnīca, kurp daļēji pārbāzējās ķirurģiskās nodaļas.

Vācu kara lazaretēs priekšnieks sākumā bija Dr. A. Vērts, vecs kara ārsts no Pirmā pasaules kara laikiem, īsts prūšu militārists, bargs, bet precīzs. Tieši viņa iestāšanās izglāba Paulam Stradiņam dzīvību, kad Stradiņu arestēja gestapo pēc divu latviešu ārstu un vienas māsas denunciacijas, ka slimnīcā tiekot turēti krievu bēgļi, arī ebreji, kuru draugs esot Stradiņš. Šis arests sīki aprakstīts grāmatā *"Tāds bijis mūsu laiks..."*. Par Stradiņu galvoja Dr. Valdis Kraulis un prof. Prīmaņa kundze, kuru piederīgie bija izvesti 1941. gada 14.jūnijā. Bet visvairāk izskraidījās mana mamma kopā ar prof. Kristapu Rudzīti, līdz tika pie vācu kara lazaretēs *"Oberarzta"*, kas piezvanīja gestapo un rezolūti noteica, ka Stradiņš viņam esot vajadzīgs kā ārsts. Pēc nedaudz stundām profesoru atbrīvoja no centrālcietuma, taču atstādināja no slimnīcas vadības, ieceļot par direktoru vispirms prof. Šulcu,

vēlāk doc. Jāni Āboliņu, abus ļoti krietnus cilvēkus un ārstus. Vērts vispār izturējās pret latviešiem labvēlīgi, sludinādam, ka rases ziņā tie esot līdzvērtīgi vāciešiem, dažās paaudzēs pārvācojami un pievēršami vācu kultūrai. Kad latviešu ārsti diez cik atsaucīgi nebija, Vērts vaicāja: "*Bet ko tad jūs īsti gribat?*". Drīz viņu aizcēla no Rīgas, viņa vietā nāca Dr. Kvazigs, omulīgs padrukns dienvidvācietis, kas mēdza staigāt ar takšeli, ko īpaši kopa rentgenmāsa Emma Zariņa. Attiecības starp vācu un latviešu slimnīcām, cik varu atcerēties, bija puslīdz korektas, taču, saprotams, visas labākās telpas ieņēma vācieši, kas bija kaut cik izbūvējuši arī jau Ulmaņa laikā aizsāktā "vecā jauno ēku", kur 2. stāvā pat bija iekārtotas provizoriskas operāciju telpas.

Barakas un auditorijas tomēr bija latviešu slimnīcai, te turpinājās arī jauno mediķu apmācības, arī medicīnas vēstures muzeja eksponātu vākšana.

Visai dramatisku atceros 1944. gada rudeni. Krievi no Jelgavas vai Dobeles 19. septembrī bombardēja arsenālu, kur bija arī vācu kara noliktavas, taču toreiz klajā laukā bija daudz zenītliegabalu, kas neļāva piekļūt objektam. Nāvīgā krava tad tika nomesta visapkārt. Dažas bumbas krita pie Māras diķa, kur izvietojās vācu *Luftwaffe* izpalīgi – jauni, 14–16 gadu veci latviešu zēni, kurus nogalināja jo lielā skaitā. Viņus apbedīja īpašā nodalījumā Brāļu kapos, bet pie Māras diķa viņiem nesen atklāts piemineklis. Cita bumba iznīcināja mājas Pilsoņu un Ventpils ielas stūrī, vēl viena iekrita profesora Stradiņa dārzā Ventpils ielā, vēl dažas – tieši slimnīcas galvenās ēkas fasādes korpusā pie Pilsoņu ielas, sagraujot jumtu un rentgenkabinetu, un viena izrāva milzīgu bedri Pilsoņu ielā pie slimnīcas. Būtībā tā bija vienīgā reize, kad slimnīcu divos karos skāra tieša karadarbība.

Pēc 20 gadiem gluži nejauši iznāca runāt ar vienu no lidotājiem, kas bija metis šīs bumbas. Atvaļinātais pulkvedis Vasilijš Meļņikovs strādāja par pretgaisa aizsardzības vadītāju mūsu Organiskās sintēzes institūtā un kādās mācībās Madonā atcerējās senās kara gaitas. Toreiz uzdevums bijis sagraut arsenālu, taču zenītuguns bijusi tik blīva, ka tam klāt vispār netikuši. Taču instrukcija neļāva lidot atpakaļ pāri frontes līnijai ar neizlietotu

bumbu kravu. Tad arī tās nometuši tuvumā, kur varējuši. Tāds bija tas stāsts. Slimnīca bija papostīta, mājās pagrabā sēdēja tēvs ar Irēnu un pārdzīvoja dažus briesmu mirklus. Tāds bija karš. Mēs ar mammu bijām toreiz Ādažos, "*Liepudārzos*", prof. J. Prīmaņa mājās, bet sākās krievu uzbrukums no ziemeļiem un tēvs pārveda mūs uz Rīgu un izmitināja slimnīcas neuzceltās ēkas pagrabā. Vācu kara lazarete bija prom, vēl bija kādi ievainoti, galvenokārt, vlasovieši. Arī Medicīnas fakultāte un slimnīcas vadība bija evakuējusies uz Kurzemi, dekāns M. Veidemanis atstāja tēvam dekāna, bet J. Āboliņš – slimnīcas direktora pilnvaras.

Oktobrī atkāpjoties tika aizdedzināta "*Lentas*" fabrika un uguns pa Tukuma ielas koka mājām draudēja pārsvesties uz slimnīcu. Tēvs organizēja cilvēku ķēdes ar spaiņiem, kas ņēma ūdeni no lielās tvertnes tagadējā radioloģijas korpusa vietā un dzēsa uguni. Liesmas izdevās lokalizēt, tās nepārsviedās pāri Mārupes ielai, bet "*Lentas*" galvenais korpuss pie Mārupes ielas izdega.

Sarkanarmija ienāca 15. oktobra agrā rītā. Šāvienī bija apklusuši, tēvs izgāja no pagraba pavērot, kas notiek. Nāca automātisti, satikšanās ar viņiem notika pie lielā skursteņa. Tēvs ziņoja, ka slimnīcā pretinieka nav, ir tikai civiliedzīvotāji, medicīniskais personāls, slimnieki, sievietes un bērni. Viņam pavēlēja atdot pildspalvu un pulksteni, bet citādi nekā ļauna nedarīja. Tēvs atgriezās pagrabā apjucis un nobijies, neziņā par turpmāko.

Taču jau pēc pusdienas pāri Daugavai laivā bija pārcēlusies padomju darbinieku operatīvā grupa, arī Veselības tautas komisāra vietnieks Dr. Mihails Joffe, ko daudzi atceramies kā izcilu elektrokardiogrāfijas speciālistu prof. Rudzīša klīnikā un interesantu cilvēku. Dr. Joffe izrakstīja izziņu, ka Pauls Stradiņš iecelts par Valsts klīniskās slimnīcas galveno ārstu. Dažas dienas vēlāk LU pagaidu rektors profesors Augusts Kešāns atzina viņu arī par Medicīnas fakultātes dekānu, un Medicīnas fakultāte uzsāka darbu jau 1944. gada 15. novembrī kā pirmā no visām LVU fakultātēm. Paulam Stradiņam bija jāuzņemas vienlaikus 14 katedru vadītāju formālie pienākumi, jo profesoru un pat ārstu Rīgā tikpat kā nebija palicis. Slimnīcā bija ārsti Bielijs, Kosinskis, vēl daži. Pamazām gan sāka pārrasties citi no Kurzemes, to skaitā

arī Dr. Rūdolfs Feldmanis, kas kļuva par galvenā ārsta vietnieku medicīnas darbā – viņš bija lietpratīgs administrators un gudrs cilvēks. Par vietnieku saimniecības darbā kļuva Lāčplēša kara ordeņa kavalieris atvaļināts pulkvedis Čablis, bija arī citi palīgi, palīgsaimniecības vadītājs Elksnītis gādāja par pārtiku. Grūtības bija neiedomājamas – ar apgādi, materiāliem, medikamentiem, bet, galvenais, ar ārstiem speciālistiem un medicīnas māsām. Taču laikā, kamēr P. Stradiņš bija galvenais ārsts un arī dekāns, līdz 1947. gadam, daudzas grūtības tika pārvarētas, slimnīcas teritorijā pat tika dibināts Bioloģijas un eksperimentālās medicīnas institūts jaunizveidotās Latvijas ZA ietvaros. Ir gandrīz neiespējami iedomāties, ko cilvēks spēj veikt ekstremālos apstākļos.

Protams, tie bija drūmi gadi Latvijas vēsturē, deportāciju un represiju gadi, taču tie bija arī gadi, kas izšķīra Latvijas un latviešu nācijas tālāku pastāvēšanu. Mēs cildinām trimdas latviešu devumu Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanā, tas ir pareizi, bet Latvijas liktenis izšķīrās šeit un nevis tur, un allaž arī turpmāk tas izšķirsies Latvijā, nevis ārpus tās. Ja visi būtu atstājuši Latviju, tad 1990. gadā nebūtu bijis ko atjaunot. Un tieši tādēļ mums vēsturiski pareizi un precīzi jāizvērtē to dažādu tautību cilvēku darbība, kas fantastiski grūtos apstākļos nosargāja Latviju, tās identitāti, nosargāja Latvijas medicīnu un arī šo slimnīcu. Runāt par to nav mans uzdevums, bet viens gan jāatzīst – slimnīca ir turpinājusi visus šos gadus pastāvēt kā akadēmiska klīniska slimnīca, kā fakultātes un vēlāk medicīnas institūta bāze, pamatā ar latviešu mācību valodu, ka jauno mediķu sagatavošanas līmenis Latvijā ir bijis pietiekami augsts, PSRS apstākļos pat viens no visaugstākajiem. Arī slimnīcas attīstība ar visiem tās centriem ir bijusi dinamiska, uzcelts kardioloģijas un sirds ķirurģijas korpuss, vēl citas ēkas, izveidots nieru transplantācijas centrs, bet, galvenais, slimnīcā koncentrēts milzu intelektuāls potenciāls un mūsu apstākļiem bagāta aparatūra, izveidots medicīniskais un zinātniskais komplekss, – tā ir liela nacionāla bagātība.

Mēdz teikt, ka galvenā vēstures mācība esot tā, ka no vēstures nekā nemācoties. Sakarā ar Latvijas Medicīnas akadēmijas transformāciju slimnīca atkal ir krustcelēs. Dzird, ka pastāv projekts administratīvi atdalīt to no universitātes, vienu atstājot Izglītības un zinātnes ministrijas, otru – Labklājības ministrijas pakļautībā. Nediskutējot šo problēmu, ap kuru pašreiz savērpjas kaislības, manuprāt, jāapzinās viens – aizvadītie 70 gadi rāda, ka slimnīcai jāpaliek joprojām akadēmiskai, klīniskai, universitātes slimnīcai, lai tā vispār varētu pastāvēt un funkcionēt kā augsta līmeņa kompleksa iestāde. Slimnīcai jāpaliek saistībā ar profesoriem, studentiem, rezidenti. Ja patiešām administratīvā pakļautība mainītos, kas ir visai diskutējams jautājums, jābūt precīzi noslēgtam līgumam starp divām ministrijām, līdzīgi kā tas 1928. gadā tika darīts starp Rīgas pilsētas valdi un Medicīnas fakultāti, tas jāapstiprina valdībai vai Saeimai, strikti nosakot abu pušu saistības. Slimnīcai būtu jāpaliek valsts ziņā un universitātes pārziņā, to nedrīkstētu sadalīt SIA un privatizēt, lai nezustu klīniskais komplekss. Jādomā, lai pacienti tiktu aprūpēti, arī tie, kas sociāli nespēj apmaksāt ārstēšanas izdevumus, taču jādomā arī, lai ārsti un māsas tiktu cienīgi atalgoti, nevis kā tagad, lai ienāktu jauna tikpat kvalificēta ārstu maiņa. Te nu varētu varbūt darboties daļēja privatizācija, maksa par izmeklējumiem, diferencēta pieeja, kas jau iezīmējas – vajadzētu izstrādāt attiecīgus, Latvijas pašreizējai realitātei atbilstošus modeļus. Bet slimnīcai jebkurā gadījumā būtu jāpaliek akadēmiskai slimnīcai, klīniku un katedru slimnīcai, visciešākā saistībā ar augstāko izglītību, universitāti, tāpat visciešākā saistībā ar Latviju, arī provinci. Slimnīcas un medicīnas universitātes likteni nedrīkstētu noteikt politiķi, bet sabiedriskā doma.

Ceru, ka *Dr. Rundam* un *Dr. Pļaviņam* rektora profesora J. Vētras aizgādībā izdosies šo problēmu atrisināt atbilstoši Latvijas tautas interesēm, pārvarot sīko politikānismu un grupu intereses.

Nobeigumā gribu nodot sveicienu slimnīcas kolektīvam arī Zinātņu akadēmijas vārdā kā tās prezidents, jo nevienā Latvijas dziedinātavā nav strādājis un nestrādā tik daudz Zinātņu akadēmijas locekļu, kā šeit (saskaitīju 12, sākot ar prof. N. Skuju

un beidzot ar prof. R. Rozentālu un J. Gardovski). Gribu arī pateikties kā pacients, kas pašreiz ārstējas šajā slimnīcā, vispirms Dr. Jāzepam Baško, viņa nodaļas māsiņām un sanitāriem, kas strādā lieliski, kaut arī ne gluži civilizētos apstākļos, tāpat visiem ārstiem un konsultantiem no dažādām nodaļām, kas man rūpīgi un ar mīlestību ir mēģinājuši palīdzēt, terapeutam doc. Dr. J. Jirgensonam, kas pārņem manu endokardītu savā ziņā.

Un vēl gribu sacīt – zinu, ka pēc manis runās profesors Ilmārs Lazovskis par terapeitisko klīniku attīstību un stāvokli, taču lūdzu neuzlūkot par nekaunību no manas puses, ja atļaušos ar autora atļauju nocītēt viņa jaunības, pirmsatmodas rakstu, kas savulaik tika publicēts laikrakstā *Padomju Mediķis* (1985. gada 21. februārī).

Tā ir ar mīlestību un degsmi rakstīta oda šai slimnīcai. Atradu to netaiķes māsas Laimas Pavāres papīros, kurus man nupat slimnīcā māsa Asja iedeva izskatīt.

"Pats Paula Stradiņa vārds jau kļuvis it kā par Latvijas medicīnas simbolu, jo tas ietver sevī ne tikai ķirurgiju un slimnīcu, bet arī medicīnas vēsturi, atmiņu. Tas, kas glabā atmiņu, ir vienmēr klāt arī šodienā un palīdz veidot nākotni. Man ir bijusi iespēja klausīties profesora lekcijas. Esmu arī lepns, ka ceturtajā kursā dažas reizes tiku sabijis par āķu turētāju Lielajam Ķirurgam viņa veiktajā operācijā.

Garajā slimnīcas sētā Stradiņam bija savi vārtiņi, ko lielā Aprobežotība tagad nojaukusi, un Stradiņam bija arī savi Lielie vārti, pa kuriem viņš studentus aicināja uz mīlestību pret medicīnu un tās vēsturi. Man šī slimnīca ir arī Stradiņa priekšteča ķirurga Alksņa, rentgenologa Vēbera (vēl tagad vecajā korpusā lepnī rotājas uzraksts "Rentgena institūts"), ginekologa Putniņa un vēl citu tikpat respektējamu un apbrīnotu vārdu slimnīca. Tādu vārdu, kam titulu pievienošana ir lieka. Par šiem vārdiem gan esmu tikai dzirdējis vai lasījis. Tāpat, un varbūt vēl vairāk, man tā ir Zīles slimnīca: bez gara skaidrības filozofiskā izpratnē, bez sintezētājas domāšanas nav īstenas terapijas un arī medicīnas vispār.

Tomēr visvairāk tieši tā ir Rudzīša slimnīca – te es sava ceturtdā kursa rudens semestrī 1953. gadā pirmo reizi dzirdēju, ka tikai caur inspektu – ieskaņāšanās vissīkākajā, mēs varam tuvojies aspektam – lieluma un kopuma nojēgai. Sirds pārsitiens, troksnītis plaušā, plankumiņš uz ādas, saistaudu tuklās šūnas viena granula un vēl sīkākas lietas, domāšanā

apvienotas, ved pie diagnozes un racionālas ārstēšanas. Un cilvēkam, it īpaši slimajam, vajadzīgs rūpīgs inspekts, kam seko aspekta pavēršana ar diētas, režīma un cita kā noderīga ieteikumiem. Te Stradiņa slimnīcas Rudzīša katedras studentu pulciņā, baltās žurkas galēdams un apzarņa tuklās šūnas skaitīdams, cieši ielāgoju, ka zinātniskā darba sākumā tikai paša rokām un acīm veiktais darbs var kļūt par pamatakmēni tālākai darbībai. Rudzīša slimnīca man tā ir arī tāpēc, ka te Profesors ļāva man skaidrāk apjaust, ka dzimtās valodas dzidrums un terminu precizitāte vērtējami tikpat augstu kā ārsta māka. Un tādēļ Rudzīša slimnīca man ir arī Kronvalda Ata slimnīca, jo tieši Kronvalda Atis "krankūža" un "gospitāļa" vietā ieteica jaunu vārdu – "slimnīca".

Stradiņa slimnīca man ir arī Eduarda Kalniņa un Teodora Upnera slimnīca – domu un darbu, stājas un rīcības stabilitāte ārpaules spriedzes un steigas juceklī. Rūdolfa Feldmaņa – godprātīga, vienotāja (ne skaldītāja) administratora un terapeita slimnīca. Tā man ir arī māsu Pavāru – Mirdzas un Laimas slimnīca: piecdesmit gadu (!) dienu no dienas rostīties fizikālās terapijas nodaļā Ņinas Stradiņas (profesora Paula Stradiņa dzīvesbiedres) vadībā ap kompresēm, elektrodiem un kalnusauli, ar savu iekšējo saulīti čubināt visus sirgstošos, ar vienādu goddevību izturēties pret trešā kursa studentu tāpat kā pret klīnikas vadītāju – to spēj nevis vienkārša medmāsa, bet tikai patiesi žēlsirdīgā māsa. Stradiņa slimnīca man ir arī daudzu citu māsu un ārstu slimnīca, ar kuriem daudzus gadus kopā strādājot, turpinu ik dienas no viņiem kaut ko mācīties. Un galu galā es pats esmu cieši ieaudzis Stradiņa slimnīcā ne tikai tāpēc, ka liktenis man labvēlīgi te ļāvis strādāt 26 gadus, bet vēl tādēļ – un te nu nezin vai kāds man var vēl līdzināties – ka es šajā slimnīcā esmu dzimis un vēl tieši tajā klīnikā, kur tagad strādāju, jo toreiz tā bija profesora Putniņa dzemdību klīnika.

Stradiņa slimnīca man ir arī vecais lielais bērzs pie mana loga, kas, virtuves sāļīgo garaiņu sildīts, pavasarī izplaukst pats pirmais, bet rudenī nobirdina lapas pats pēdējais. Tāpat kā netālu augošais valrieksts, kas zaļo par spīti dražām un būvmateriālu klučiem uz saknēm un par spīti indīgiem šķidrumiem, kas sūcas visapkārt zemē ap to. Bērzs un valrieksts tāpat kā citi Stradiņa slimnīcas lielie un mazie koki un kociņi aug nākotnei. Un tieši tādēļ Stradiņa slimnīca man ir arī rītdienas slimnīca, jo tā ir studentu slimnīca. Jūlija beigu tveicē slimnīca palaikam šķiet apsūkusi, bet tas ir tikai tamdēļ, ka tad nav studentu. Stradiņa slimnīca ir sirds un hipofīzes operāciju, nieru transplantācijas, skaitļotājtomogrāfijas un daudzu citu darbu slimnīca. Un tāda un vēl pilnīgāka tā arī būs vienmēr, mana Stradiņa slimnīca."

Man šķiet, rada šim bērnam, kas pavasarī uzzaļo pirmais, šiem vecajiem kokiem ir profesori Skuja, Ezerietis, Gaudiņš, pats Ilmārs Lazovskis, Volkolakovs, Nemiro, Thora, docents Štifts, doktori Geldnere, Liepiņš, Baško, Bicāns un vēl daudzi citi, kas ir slimnīcas lielākā bagātība, tāpat vecās, ilggadējās cienījamās māsas un citi cienījami darbinieki. Lai tie ilgi aug un zaļo, bet viņiem ir līdzās dēstāmi, laistāmi un kopjami jaunie kociņi, jaunie ārsti, lai tie ar tādu pašu uzticību un atbildību augtu šai slimnīcai un Latvijai. Novēlu, lai tā tas tiešām būtu un lai slimnīca vēl ilgu gadus būtu mūsu tautas lepnums un cerība.